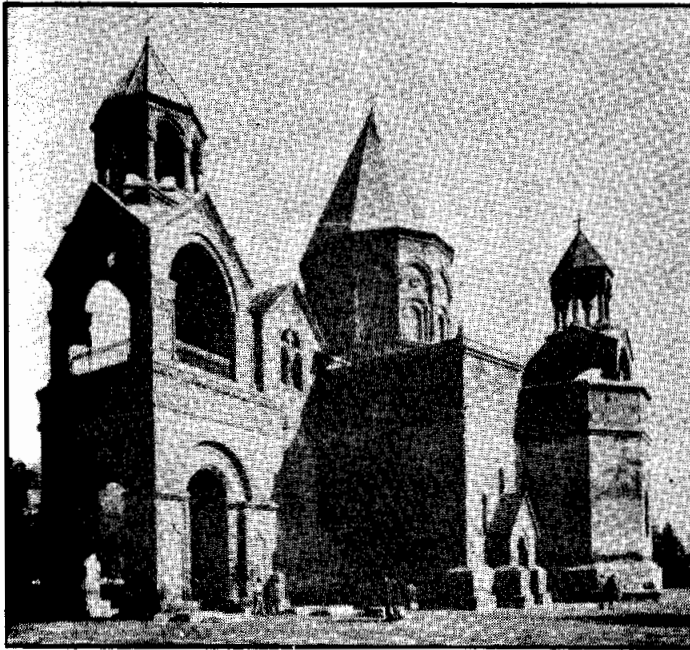

Իրանի
Իսլամական
Հեղափոխության
15-րդ
սարեղարձի
առիթով
Ֆիլմի փառասոն
երաժեսական
երեկոներ
թատերական
ներկայացումներ
մարզական
մրցություններ
և ...

Սերգեյ Փարաջանովի ձեռարվեստի
առաջին ցուցահանդեսը Թեհրանում

نگرشی بر معماری ارمنی

ادیک باغداساریان (کرمانیک) ۱۳۶۲ تهران

مدتهای مید چنین کمان می رفت که معماری ارمنی شاخه ای از معماری بیزانس است، پیشرفت شایان توجهی در نیمه نخست سده بیستم صورت گرفت و جمعی از جهانگردان و باستان شناسان غربی بناهای باستانی ارمنستان را مورد بازدید و اکتشاف قرار دادند.

کتابی که توسط تکسیر، دیووا، مونتهپرو، لینچ و کریم نوشته شد به انتشار و شناسایی این معماری کمک نمود. با این حال مطالعه و تحقیق منظم نمونه های کوناگون معماری ارمنی توسط ت. تورامانیان و استرژیکوسکی انجام گرفت و در نتیجه این معماری ناشناس به جهانیان معرفی گردید. نویسندگان غربی اذعان داشتند که هنر شرقی در رشد و توسعه معماری رمانسک و گوتی تأثیر گذارده است ولی نظر آنان از روی جزئیات جغرافیایی و تعمق در وجوه مشترک و حتی شناسایی برخی از عناصر نبود.

استفاده از تاق قوسهای نعل اسبی و نوکدار مدتها پیش از استعمال آنها توسط تازیان یا معماران هنر رمانسک و گوتی در ارمنستان رواج داشت. اوگوست شواری نفوذ مجسمه سازی و حجاری ارمنی از طریق راه های طبیعی انتشار و مسیرهای بازرگانی به سراسر کشورهای غربی تا اسکانندیناوی و ایرلند را مورد بررسی قرار داد.

در مورد معماری دوران بسیار قدیمی ارمنستان پژوهشها و حفاری هایی توسط دانشمندان ارمنی صورت گرفت. در آن دوران به ویژه پیش از مسیحیت معماری محلی عالی و پیشرفته ای در ارمنستان وجود داشت که از گذشته ای بسیار دور سرچشمه می گرفت. حدود ۲/۵ هزار سال پیش در هایاسا (سده های ۱۲-۱۵ پیش از مسیح) یکی از مراکز پیشکرم آرمین، شهرها، دژها و بناهای مشهوری وجود داشت (مانند کوماخا، تیل، بتاریچ).

فعالیت های ساختمانی و ابداعی در فلات ارمنستان در زمان حکومت اورارتو (سده های ۶-۹ ق.م.) توسعه فراوان یافت. در این دوران شهرها و دژهای متعددی بنا شده بود (توشپا، روساخینلی، آرگیشتیخینلی، تیشباینی، اربونی و غیره). از آثار این دوره که در ارمنستان بجا مانده است باید معبد خالدی در موساسیر (سده نهم پیش از میلاد) و دژهای شهر وان و جز اینها را نام برد.

فعالیت های ساختمانی معماری در شهرها و دژهای قدیمی (آنی، کاماخ، وان، آرمایر) از یک سو و در پایتختها و شهرهای نو از دیگر سو ادامه یافت (آرشاماشاد، آرکاتیورگ، یرواندشاد، زاریشاد، زارهاوان، ارتاشاد، تیگراناکرد و جز این ها).

تا پیش از پذیرش مسیحیت در ارمنستان، معماری ارمنی تحت تأثیر معماری اورارتو قرار داشت زیرا فرهنگ اورارتو خود جزئی از اجزا تشکیل دهنده ویژگیهای قوم آرمین به شمار می رود. از سویی دیگر، معماری ارمنی آمیخته با ویژگیهای آشوری، گلدانی و حتی سومری بود. یارتیان، ساسانیان، هیتیها، مصر، سوریه، یونان، روم و بیزانس نیز اثرهایی بر معماری ارمنی نهاده اند لیکن این تأثیرات به صورت متقابل بوده است.

از معروفترین آثار معماری ارمنی پیش از میلاد باید دژ و معبد کارنی را نام برد که بنا به نظر شادروان مهندس آلكساندر ساهینیان آمیزه ای از معماری یونانی، رومی و معماری بومی بوده متعلق به سده های دوم و سوم پیش از میلاد است. معبد کارنی (که در سده های اول و دوم میلادی بنا شده است) دارای اندازه ۱۴×۷/۹۲ متر مساحت و ۶ ستون در نمای اصلی و ۸ ستون در نمای جانبی است و در روی ستونها سر ستونها به سبک یونانی قرار دارد. این معبد که به صورت ویرانه باقی مانده بود در سالهای ۱۹۶۹ تا ۱۹۷۴ توسط آلكساندر ساهینیان بازسازی گردید.

پس از رسمیت یافتن دین مسیح در ارمنستان در زمان تیرداد سوم پادشاه ارمنستان (در سال ۲۰۱ م.) اکثر آثار معماری دوران بت پرستی به دست روحانیان مسیحی ویران شده به جای آنها کلیساهایی نو بنا گردید. برخی از اینها از بن کنده شده به جای آنها کلیسای نو ساخته شد و برخی دیگر فقط از نظر فضای داخلی تغییر شکل یافته محراب آنها به ضلع شرقی تغییر مکان یافته است. یکی از مهمترین کلیساهای این دوره کلیسای اچمیادزین است که در سال ۲۰۳ م. ساخته شد. این کلیسا در ابتدا چوبی بود اما در سال ۴۸۴ م. به جای آن کلیسای سنگی امروزی بنا نهاده شد.

از مهمترین کلیساهای دیگر بازیلیک کاساخ است که تماماً از سنگ می باشد. از این نوع بازیلیکها، یرورک، ارتاشاد و تکور باقی مانده است که

نمونه هایی از معماری اصیل ارمنی به شمار می روند از دیگر کلیساهای مهم باید بازیلیک دوین را نام برد که تا سالهای ۴۷۱-۴۷۰ ساخته شده است. این کلیسا نماینده دوره دیگری از معماری ارمنی می باشد. در این دوره کلیساهایی که دارای پوشش ساده و شیروانی بودند تبدیل به ساختمانهای کنبدار شدند. کنبدهای ارمنی بعدها نمونه ای برای ساختن کنبدهای کلیساهای مسیحی اروپایی گردیدند.

از این دوره تا سده هفتم دوران ترقی معماری ارمنی محسوب می شود. در این زمان تاخت و تاز اعراب حدود ۲/۵ قرن فعالیت های ساختمانی را به سطح پائینی تقلیل داد. از سده هفتم تا دهم نیز کلیساهایی بنا شدند. این کلیساهای دارای پلان مرکزی بودند که در وسط آن کنبد قرار داشت. یکی از این نوع بناها کلیسای زوارتوتس می باشد که در سال ۶۴۰ به کوشش جاثلیق نرسس سوم ساخته شد. این بنا در قسمت خارجی ۲۲ ضلعی بوده هر یک از گوشه ها دارای یک جفت نیم ستون است. کلیسای زوارتوتس بر معماری اروپا اثر بزرگی نهاده است و حتی در روی یکی از درهای کلیسای سن شاپل در فرانسه یک نمونه حجاری وجود دارد و این کلیسا را همراه با کشتی نوح مجسم می سازد. از این گونه کلیساهای باید کلیسای کارمراور را نام برد که در اشتاراک ارمنستان واقع است. از دیگر کلیساهای ارمنی سده های پنجم تا هفتم میلادی باید کلیساهای هرپسیسه و گایانه را نام برد.

در زمان پادشاهی باکراتونیان (سده نهم تا یازدهم) فعالیت های ساختمانی رشد فراوانی یافت. به گونه ای که شهر آنی پایتخت حکومت به شهر هزار و یک کلیسا مشهور گردید. در آن عهد، شاه کاکیک اول معمار بزرگی در خدمت داشت که نامش تیرداد بود. دولت بیزانس این معمار بزرگ ارمنی را برای مرمت کنبد کلیسای اعظم سن صوفی یا ایاصوفیه امروزی قسطنطنیه (استامبول) خواست. زیرا این کلیسا در اثر زلزله ۹۸۹ گزند دیده بود. تیرداد نیز در سالهای ۹۸۹ تا ۱۰۰۱ یک کلیسای اعظم بر پا ساخت.

معماران سده دهم و سده های بعد همیشه از نمونه های کهن پیروی نمی کردند و گاهی نیز به شیوه های پیشرفته ای روی می بردند. در این دوران بناهای شکرفی برپا گردید مانند وانک تاتو در استان سیونیک (بنا شده در ۹۰۶-۸۹۵ به دست هوانس اسقف سیونیک) ساناغین (سده های ۱۲-۱۰) و هاغانا (سده دهم) در شمال ارمنستان. این بناها شامل حجره هایی برای دیرنشینان و کتابخانه و غذاخوری و برج ناقوس و چند نمازخانه بودند.

کلیسای آختامار از کلیساهای مشهوری است که در قرن دهم ساخته شده است. این کلیسا در جزیره آختامار واقع در دریایچه وان می باشد که امروز در تصرف حکومت ترکیه قرار دارد و محکوم به ویرانی است. کلیسای یاد شده را مانول معمار مشهور ارمنی در سالهای ۹۲۱-۹۱۵ م. ساخته است و دارای کنبد مرکزی و چهار محراب است.

با تجربیات چند قرنی معماری ارمنی، ایجاد ساختمانهای سنگین و استوار

تاریخ ارمنی

۱۴۹ ...

درباره مصیبت‌های بشری که از همان چشمه نامیمون فوق ناشی می‌گردد کتب بیشماری از بنو پیدایش باصطلاح تمدن تاکنون به رشته تحریر در آمده است اگر بگوئیم هشتاد درصد از کتبی که در کلاس‌های کتابخانه های بزرگ و کوچک آن چه ملی و دولتی چه شخصی جاخوش کرده اند راجع به تراژدیهای گوناگون است که بنحوی از آنها از علم دوستی قضاوت و خودپرستی بوجود آمده و قومی را تلختر از زهر کرده است اشتباه نکرده‌ایم. بودا در این خصوص براه کرد آن فرزانه گفته:

می‌داشت درد و المانی که بشر در یک دوره از زندگانی خود با آن میلل به اشک نمود اقیانوسی بوجود می‌آمد و اگر امکان تبدیل است کثرت دود طوری آسمان را فرا می‌گرفت که ما قادر به بودیم.

هیچش کران نمی‌بینم...

شخصیت خویش به رنج هستی یا صحیح تر بگوئیم است.

سایر موجودات روی زمین یکی از پدیده های در این میان فقط بشر برای امرار و معاش موجودات دیگر برای کسب غذا و طعمه انسان غذای سایر موجودات تقریباً در فراهم است لیکن انسان مجبور به کار شود درست است که خودش می‌گردد منتهی چون کشید بخصوص در زمینه است آورده سبب رفع تکالیف نارسائیها و همه کتابهایی به بیجا نیست

ساخت از نو آدمی «ابولامعاری» اینچنین است انتظاری نباید داشت چون ن به قوانین من درآوردی و غیر کنی؟ جواب می‌دهد دیو است با می‌گردد بدان موجبات رنج و عذاب یک سفانه در زمینه حیات مجال رشد و نمو برای

من سرپوش افکار خود را ابراز می‌دارد تا جائیکه ب و تبلور و روشنی رنگها می‌توانند به کلمات بال و پرواز بخند

ای برندی پرواز بخند

ادامه دارد به قلم گ. امیریان دی ماه ۱۳۷۲

برم افتاده گشته و او را ساخته بگیرند یا زایل بوده اند و بدتر از مقابل آن سختیها و ر بیجا سرنوشت نهاده است فکرش را برای شیرین کردن لیکن شمره کمی عایدش گشته عشق آسان نمود اولی افتادم در زیر فشار ابر در اشعار بخصوص در آثار نشر ایست. مطالب زیادی به چشم می‌خورد که عمیق مطمح نظر و غور تفسیر قرارداده. یکی از غو «اوهان آمی» (عمو اوهان) او می‌باشد ناگفته از میان مردم عامی انتخاب می‌کرد. بقول سعدی: دوست در خانه در «اوهان آمی» درمقابل نظام ظالمانه جهان قد علم می‌کتاب عیناً نقل می‌گردد.

- در زندان به کته و عمق مسئله مورد نظرم پی بردم که ریشه و ناپسند «من - تو» می‌باشد.

- شهر و روستا همدیگر را می‌درند صرفاً برای کسب پول بر دسترنج دیگری لذا تا پول هست انسان نابود است تا پول محک انسان انسانیت نمی‌تواند وجود داشته باشد نه دوستی و وجدان. از این مرحله طایر مظلوم ستمگر و ستمکش در پی آن زندان قتل نفس و خونریزی بر حیات انسان سایه افکننده پدیدار می‌گردد و این جهان زیبا را تاریک و تار و دژم می‌کند. «اوهان آمی» اضافه می‌کند: مبارزه کردم به زندان افکندند تنها و بی‌کس ماندم یک انسان تنها در مقابل نظام ناهنجار و دنیا چه کاری می‌تواند بکند.

- اگر یک ضربه وارد کردی یک ضربه دیگر به خودت وارد می‌گردد تا قامی آبادی پیا بر نخیزد تیر شکسته نمی‌شود و جلو سیل را نمی‌توان گرفت (این یک ضرب المثل ارمنی است).

سرواتس نویسنده معروف اسپانیایی پیشتر در یک جا از نوشته هایش گفته- در قاموس انسانی دو کلمه شوم و بد شکون وجود دارد «من - تو» اگر این دو کلمه مصیبت زا وجود نمی‌داشت جهان بهشت برین می‌گشت.

۹

نو یا سه طبقه نیز رواج یافت. از نمونه های بارز اینگونه کلیساها، نمازخانه نوروانک در آماغو می‌باشد. کلیسای گفارد که در قدیم آیریوانک نامیده میشد به صورت سالن کنبد دار می‌باشد و به سال ۱۲۲۵ بنا شده است.

با پیشرفت بازرگانی ترانزیتی در زمان حکومت باکراتونیان بر ارمنستان و دوره های بعد ساختن کاروانسراها در مسیر راه ها رواج یافت. اینها عمدتاً تالار سه دالانه شبیه بازلیک هستند که سقفی یک پارچه آنها را می‌پوشاند. در دیوارها پنجره ای تعبیر نشده اما هوا و نور از روزنه ای در سقف به داخل بنا نفوذ می‌کند. از جمله آنها باید کاروانسرای بزرگ آنی را نام برد.

معماری ارمنی یکی از برجسته ترین انواع معماری مسیحی است و در طی قرون گواه انواع ابتکارات ساختمانی شده است که در ساختمانهای کنبددار سنگی به شیوه های اصیل به کار رفته اند. ارمنستان که در مسیر راه های شرق و غرب قرار داشت از همه شیوه های رایج پیرامون خود برخوردار شد

ولی آنها را با ابتکارات خویش به گونه ای اصیل و بدیع و محلی در آورد. با مدارکی که در دست است به خوبی مشهود است که معماری ارمنستان اثر فوق العاده ای بر معماری سده های میانی اروپا داشته است و حتی استادان بزرگی چون برامانته و لئوناردو داوینچی از ارمنستان دیدن کرده در این باره مطالعه عمیقی انجام داده از بناهای تاریخی این مرز و بوم الهام گرفته اند.

منابع
 ۱- معماری ارمنی- پرفسور انواری اوتویجیان، پاریس ۱۹۶۸
 ۲- کلیساهای ارمنی- باغداسار آریومانیان، اچمیادزین ۱۹۷۰
 ۳- هنر معماری در ارمنستان- دکتر یاولو کوننوف و هرمان واهرامیان، تهران ۱۳۴۶
 ۴- ارمنیان- سیراریس درنرسیسیان، تهران ۱۳۵۷
 ۵- کارنی، گفارد- الکساندر ساهینیان، ایروان ۱۹۷۸
 ۶- تاریخ ارمنستان- نوجلد، ترجمه ا. کرمانیک، تهران ۱۳۶۰